

PARTEA II.

Cap. 4.1 Analiza diagnostic

1. POPULAȚIE

Componenta demografică a unui spațiu este, prin structura și dinamica sa, un element cu mare putere de diagnoză asupra complexului socio-teritorial considerat, pentru că reflectă starea și evoluția unui întreg set de factori interni și externi, obiectivi și subiectivi, față de care populația este sensibilă și reactivă.

1.1. Evoluția numerică

Evoluția numărului de locuitori ai Polului de creștere Timișoara a avut în ansamblul său o ușoară tendință de creștere în intervalul analizat (2010-2014), contrar declinului demografic înregistrat la nivel național (-192.353 locuitori) și regional (Regiunea Vest, -20.615 locuitori). Creșterea s-a datorat în special valorii pozitive a bilanțului demografic natural. Dacă în anul 2010 numărul locuitorilor cu domiciliul stabil în aria polului a fost de 395.497, în anul 2014 acesta a crescut la 407.112 locuitori, respectiv cu 11615 persoane.

În cadrul mediilor rezidențiale urban și rural ale polului, situația este însă diferită. Astfel, populația Municipiului Timișoara scade în același interval de timp de la 334.720 locuitori, la 333.531 locuitori, adică cu 1.189 locuitori în 5 de ani, dovedind o remarcabilă rezistență demografică, în comparație cu majoritatea orașelor țării, care cunosc un declin accentuat. În mediul rural aferent polului de creștere, numărul locuitorilor crește însă, de la 60.777 la 73.581 locuitori, respectiv un plus de 12.804 persoane, o creștere care reflectă procesul de consolidare a influenței orașului în teritoriu.

Creșteri se înregistrează în absolut toate cele 14 comune, cele mai mari fiind în comunele Giroc cu 3574 locuitori, Dumbrăvița cu 2550 locuitori, Moșnița Nouă cu 1642, Sânmihaiu Român cu 1235 locuitori. Cele mai mici creșteri au loc în comunele Pișchia cu 151 locuitori, Bucovăț 176 locuitori și Becicherecu Mic 198 locuitori.

1.2. Rata de evoluție

Rata de evoluție a numărului populației în perioada 2010-2014 la nivelul polului de creștere a fost una pozitivă, și anume de 2,85 %, ceea ce înseamnă o medie anuală de 0,57 %, comparativ cu ratele de la nivel național (-0,86 % sau -0,17 % pe an) și regional (Regiunea 5 Vest -1,02 sau -0,20 % pe an) care au fost negative. De remarcat faptul că Județul Timiș a avut tot o rată pozitivă de creștere în intervalul 2010-2014, de 1,50 % pe an, în rural, respectiv 0,30 % pe an, în mediul urban, indicatorul înregistrând astfel contraste însemnate între unități teritoriale de nivel taxonomic diferit.

Municipiul Timișoara, comparativ cu polul de creștere, are însă un ușor deficit demografic, de -0,36 %, adică -0,07 % pe an.

Comunele au avut o rată de creștere de 17,40 % pe întreaga perioadă (2010-2014), revenind o medie anuală de 3,48 %, fiind cele care au impus tendința de creștere întregului pol.

Se remarcă faptul că toate cele 14 comune au avut o rată pozitivă de evoluție, cele mai mari creșteri fiind înregistrate de Giroc 37,12 % (7,42 % pe an), Dumbrăvița 35,31 % (7,06 % pe an), Moșnița Nouă 24,01 % (4,8 % pe an), Sânmihaiu Român 18,45 % (3,69 % pe an), Ghiroda 13,14 % (2,63 % pe an), Bucovăț 10,55 % (2,11 % pe an).

Cele mai mici creșteri le-au înregistrat comunele Pișchia 2,91 % (0,97 % pe an), Giarmata 3,62 % (1,37 % pe an), Dudeștii Noi 4,20 % (1,91 % pe an).

1.3. Distribuția și densitatea populației

Ca urmare a creșterii numărului populației la nivelul polului, și densitatea este ușor mai mare, de la 366,36 loc./km² în anul 2010, ajungând la 377,12 loc./km² în anul 2014. Cea mai mare densitate o are, evident, municipiul Timișoara – centrul urban al polului de creștere – cu 2580,11 loc./km² în 2014. Astfel, din punct de vedere al densității populației, Timișoara se încadrează între Iași cu 3518,41 loc./km² și Cluj Napoca cu 1785,58 loc./km².

Pentru comunele aflate în arealul de influență al municipiului Timișoara, densitatea populației înregistrează o ușoară creștere, dată de evoluția pozitivă a numărului de locuitori, datorată convergenței dintre atracția exercitată de municipiul Timișoara și oportunitățile de localizare, habitat și circulație din zona sa de influență.

Dacă în 2010, densitatea medie în arealul de influență al municipiului măsura 63,96 loc/ km², în 2014 ea ajunge la 77,43 loc./km².

Municipiul Timișoara, cu cei 2580,11 loc./km², formează totodată și cea mai densă zonă locuită din județul Timiș (care în anul 2014 avea doar 85,00 loc./km²), respectiv una din marile concentrări urbane ale României. Arealul de influență al polului este, la rândul său, în plin proces de densificare demografică, proces mai avansat în comunele din vecinătatea imediată a orașului. Comunele Dumbrăvița (380,25 loc./km²), Ghiroda (186,64 loc./km²) și Giroc (182,45 loc./km²) au densități cu mult peste media județului (78,42 loc/km²) și peste cea națională (89,41 loc/km²), în timp ce în celelalte comune densitatea este sub cele două medii de referință. La polul opus, se situează comunele Remetea Mare, Orțișoara și Pișchia, cu densități mult mai scăzute (25-30 loc/km²).

1.4. Mișcarea naturală a populației

Componentele mișcării naturale a populației Polului de creștere Timișoara au valori diferite. Dacă natalitatea pe întregul teritoriu al polului de creștere înregistra o valoare de 10 ‰ în 2012, mortalitatea avea o valoare ceva mai mică, de 9,8 ‰, rezultând un spor natural de 0,2 ‰, situație extrem de pozitivă la nivelul României, aflată într-un accentuat declin al bilanțului demografic natural.

Natalitatea în centrul urban este de 9,6 ‰, în timp ce mortalitatea este 9,7 ‰, rezultând un ușor deficit demografic, de -0,1 ‰. În comunele din arealul de influență al municipiului Timișoara, valorile mișcării naturale diferă foarte mult între comune, precum și față de mediile polului de creștere.

Astfel, valorile cele mai mici ale natalității se înregistrează în comunele Pișchia, cu 6,7 ‰, și Becicherecu Mic, cu 7,6 ‰, în timp ce Giroc și Dudeștii Noi au cele mai mari valori, și anume 15,8 ‰ și respectiv 17,4 ‰.

În cadrul mortalității, pe primele locuri, cu cele mai mari valori, se află comunele Șag cu 14,7 ‰ și Remetea Mare cu 15,3 ‰, reflectând dificultăți în fixarea locală a forței de muncă tinere, în măsură să schimbe vârsta medie a populației, în timp ce la polul opus se situează Dudeștii Noi, cu 7,2 ‰, și Dumbrăvița, cu 7,8 ‰.

Bilanțul demografic natural, rezultat din diferența dintre natalitate și mortalitate, înregistrează, ca și cele două componente ale sale, variații foarte mari atât de la o comună la alta cât și față de media polului de creștere. Cele mai mari valori ale bilanțului demografic natural le înregistrează comunele Dudeștii Noi cu 10,2 ‰ și Giroc cu 6,7 ‰, în timp indicii cei mai mici îi au comunele Șag -5,9 ‰ și Remetea Mare - 5,4 ‰. Aceste disparități nu se află întotdeauna în relație directă cu capacitatea comunelor respective de a atrage investiții, ci mai degrabă reflectă realități și percepții legate de condițiile de mediu și de disponibilitatea de fond funciar pentru extinderea habitatului.

1.5. Structura populației

a. Structura populației pe grupe de vârstă și sexe

Conform datelor Institutului Național de Statistică, populația României urmează o tendință generală de îmbătrânire demografică, specifică însă multor țări europene. Astfel, vârsta medie a populației

României este de 40,6 ani, în timp ce pentru municipiul Timișoara ea este de 40,1 ani, cu valori diferite pentru masculin 38,5 ani, iar pentru feminin 41,4 ani la 1 ianuarie 2013.

Analiza structurii pe vârste a populației Polului de creștere Timișoara în anul 2013 indică faptul că grupul majoritar de populație se află în segmentul 20-64 ani, 70.0 %, urmat de segmentul sub 20 ani, cu un procentaj de 17.0 %, în timp ce segmentului de peste 64 ani îi revenin doar 12.9 %. Se constată, astfel, un raport echilibrat între populația aptă de muncă și cea dependentă, cu un bun potențial de evoluție pozitivă în anii următori.

Ponderea grupei de vârstă activă (între 20 și 64 de ani) în anul 2013 era de 70,6 % în centrul urban Timișoara, în timp ce în arealul său de influență aceeași grupă de vârstă deținea o pondere de 67,5 %, având valori ușor mai ridicate în comunele Dumbrăvița, Ghiroda, Giroc și mai scăzute în Pișchia, Orțișoara, Sânmihaiu Român și Moșnița Nouă.

b. Structura pe sexe a populației polului de creștere este favorabilă populației de sex feminin, cu 197566 persoane, reprezentând cca 53%, față de 175279 persoane de sex masculin, 47% pentru populația totală. În aceste condiții, raportul de masculinitate este de 88,7 persoane de sex masculin la 100 persoane de sex feminin în anul 2013, subliniind o ușoară feminizare a populației.

c. Structura populației după nivelul de instruire

Conform datelor definitive ale recensământului din anul 2011, structura populației Polului de creștere, după nivelul de instruire, scoate în evidență ponderea mare pe care o dețin, în cadrul populației în vârstă de peste 10 ani, absolvenții învățământului secundar, 62,2%, după care urmează cei cu studii superioare, 27,9 %, respectiv cu studii post-liceale și de maiștri 2,8 %. Ponderea redusă a celor ale căror studii s-au oprit la școala primară (doar 5,8%), precum și a celor fără școală absolvită (1,3%), reflectă progresul civilizațional local, sub influența prestigioaselor unități de învățământ concentrate mai ales în Timișoara.

d. Structura confesională a populației

Pe teritoriul Polului de creștere Timișoara coexistă pașnic cetățeni grupați în 21 etnii și 16 religii, această aspect reflectând două trăsături majore ale populației din zonă, și anume interculturalitatea și gradul ridicat de toleranță.

Structura confesională a populației la recensământul din 2011, pentru municipiu, a fost următoarea: ortodocși (75,0 %), romano-catolici (7,1 %), penticostali (2,0 %), reformați (1,3 %), bapțiști (1,2 %), greco-catolici (1,1 %), ortodocși sârbi (0,8 %), musulmani (0,3 %), martorii lui Iehova (0,1 %), creștini după evanghelie (0,1 %), alte religii (10,8%), iar pentru arealul de influență: ortodocși (77,7%), penticostali (5,7%), romano-catolici (5,2%), reformați (1,5%), bapțiști (1,3 %), greco-catolici (0,7%), ortodocși sârbi (0,4 %), etc.

e. Structura etnică a populației

Structura pe etnii la recensământul din 2011 pentru Polul de creștere Timișoara a fost următoarea: români 82,1 %, maghiari 4,7 %, sârbi 1,4 %, germani 1,2 %, rromi 0,8 %, bulgari 0,2 %, ucrainieni 0,2 %, slovaci 0,1 %, italieni 0,1 % (15).

Timișoara și aria sa de influență se impun, astfel, ca un conglomerat uman cu diversitate semnificativă, fapt care asigură sistemului demografic și cultural local o reziliență crescută, precum și un bun potențial de evoluție integratoare, garantat de tradițiile locale de toleranță, interculturalitate și civilizație.

Din punct de vedere demografic, deci, municipiul Timișoara și zona sa de influență sunt caracterizate de un echilibru dinamic evident, care, fără a fi un factor de creștere decisiv în competiția cu

alte aglomerații urbane din țară, se constituie într-un ferment animat de diversitate, potențial de înnoire și creativitate, capabil de a atrage fluxuri umane, de a le fixa și integra, stimulând astfel procesul investițional, creșterea forței de muncă, dezvoltarea social-economică și afirmarea culturală.

2. FORȚA DE MUNCĂ

Volumul și calitatea resurselor de muncă reprezintă un atuu incontestabil al dezvoltării viitoare a polului. La nivelul anului 2013, populația adultă (20-64 ani) reprezenta 70% din totalul populației, pondere superioară celei naționale (62,6%). Municipiul Timișoara își afirmă din această perspectivă caracterul de pol atractiv tradițional și principal rezervor de forță de muncă, având o rată de activitate de 71%, față de 67 %, valoare înregistrată la nivelul comunelor periurbane.

Profilul funcțional tradițional complex al Polului de creștere, susținut de structura diversificată a învățământului, a perpetuat calificarea diversificată a resurselor de muncă și deci a locurilor de muncă: 54,23% în servicii, 36,86% în industrie, 7,82% în construcții și 1,09% în agricultură.

În perioada 2010-2012, numărul salariaților la nivelul Polului de creștere Timișoara a crescut cu 7,7%, sectoarele economice care au avut o contribuție semnificativă la creșterea numărului locurilor de muncă fiind industria (11,7%), agricultura (11,6%) și construcțiile (10,3%). În ceea ce privește sectorul serviciilor, creșterea numărului de salariați la nivelul Polului de creștere a fost de doar 0,92%, ușor mai ridicată în arealul de influență (1,44%), comparativ cu municipiul Timișoara (0,89%).

Municipiul Timișoara concentrează 95,14% din numărul locurilor de muncă din Polul de creștere, în virtutea rolului său de polarizare complexă a unei vaste arii regionale, și se remarcă prin preponderența locurilor de muncă din sectorul terțiar (56,94 % din totalul locurilor de muncă).

Zona de influență prezintă, similar hinterland-urilor marilor orașe, beneficiare ale exurbanizării activităților economice, un profil dominat de sectorul serviciilor, care concentrează 52,9% din locurile de muncă și de industrie (26,06%). Ponderea modestă a zonei de influență în numărul de locuri de muncă al polului de creștere (4,85%), corelat cu numărul mic de locuri de muncă din agricultură (0,45%) în pofida unui potențial agricol ridicat și a unei cereri urbane ridicate pentru produse agricole și agroalimentare, evidențiază drept oportună dezvoltarea unor servicii pentru susținerea agriculturii.

Structura pe nivele de instruire a resurselor de muncă reprezintă o premisă la fel de favorabilă (27,9 % din populație este absolventă de învățământ superior și 62,2% de învățământ secundar).

Corelate cu tradiția Timișoarei de centru universitar și de cercetare, toate acestea constituie premise importante pentru previzionarea dezvoltării economice viitoare în arealul polului de creștere: o dezvoltare durabilă intensivă a sectoarelor productive de vârf, care utilizează tehnologii înalte și a sectorului terțiar, ambele necesitând resurse umane cu calificare profesională superioară.

Datorită profilului funcțional complex și a competitivității economice ridicate, arealul Polului de creștere a cunoscut, în ultimii ani, o evoluție favorabilă a ratei șomajului. În anul 2012, rata șomajului era de 1%, sub media înregistrată la nivelul județului Timiș (2%). Șomajul în comunele din zona de influență a Timișoarei este mai ridicat decât în municipiu, înregistrând valori de 2,1% în Bucovăț sau 1,8 % în comuna Șag. Ponderea relativ scăzută a șomerilor înregistrați din totalul populației active în comunele periurbane se datorează dezvoltării economice a acestora, care a dus la crearea de locuri de muncă, dar și existenței unei grupe de populație, în special în mediul rural, neînregistrată ca fiind în căutarea unui loc de muncă. Această grupă de populație poate constitui o rezervă importantă de forță de muncă pentru Polul de creștere Timișoara.

3. ECONOMIE

În clasamentul realizat în anul 2013 de către Ministerul Finanțelor pe baza performanțelor economice ale celor mai puternice județe ale țării și ale municipiului București, județul Timiș ocupă locul

al doilea la nivel național, după Capitală, la valoarea absolută a PIB (31 mld.lei, reprezentând 4,7% din PIB al României) și la valoarea PIB/locuitor (10.507 euro). În cadrul județului, peste 80% din rezultatul economic net este obținut în Timișoara, acesta continuând să fie orașul cu cele mai mari performanțe economice din vestul țării, susținut și de armătura economică a multor altor localități din județ, în primul rând a celor din aureola sa periurbană (Giroc, Ghiroda, Dumbrăvița, Remetea Mare etc), componente ale Polului de creștere Timișoara. Ca urmare, putem afirma că nivelul de dezvoltare economică a Polului de creștere este unul ridicat, având în vedere concentrarea celei mai mari părți a economiei reale a județului în cadrul acestuia și poziția remarcabilă ocupată de județul Timiș la nivel național la principalii indicatori economici.

Cifra de afaceri realizată de societățile din Polul de creștere Timișoara a înregistrat o creștere de peste 40% în perioada 2006-2012, de la 12,6 mld lei (în anul 2006) la 17,9 mld. lei (în anul 2012). Creșterea cifrei de afaceri este evidentă în toate sectoarele economiei.

În anul 2012, din volumul total al cifrei de afaceri realizat de Polul de creștere (analizat pe baza bilanțurilor depuse la DGFP Timiș), contribuția municipiului Timișoara a fost de 78,6%, iar cea a celor 14 comune componente, de 21,4%. Comunele periurbane cu cele mai mari cifre de afaceri în anul 2012 au fost Giroc (975,14 mil.lei), Ghiroda (713,31), Dumbrăvița (675,72), Remetea Mare (292,34), Orțișoara (278,24), Săcălaz (230,68), Giarmata (168,07), Moșnița Nouă (145,07) și Șag (139,87), celelalte comune înregistrând valori sub 100 mil. lei.

Analiza ponderii sectoarelor economiei în realizarea cifrei de afaceri în aceeași perioadă, pe baza datelor din bilanțurile societăților comerciale depuse la DGFP Timiș, evidențiază rolul major al sectorului serviciilor în economia locală, ponderea cifrei de afaceri din acest sector fiind de 61,5%, urmat de sectorul industrial (22,5%), sectorul construcțiilor (12,5%) și sectorul agricol (3,5%).

Cu o creștere semnificativă a cifrei de afaceri în valoare absolută, de la 7,5 mld. lei în anul 2006 la 11,2 mld. lei în anul 2012, **sectorul serviciilor** reprezintă cel mai dinamic sector de activitate al Polului de creștere, contribuind în cea mai mare măsură la dezvoltarea economică a acestuia (61,5% din volumul total al cifrei de afaceri a Polului). Această dinamică pozitivă se observă nu numai la nivelul Municipiului Timișoara, care concentrează cea mai mare parte din servicii, ci și la nivelul comunelor din arealul de influență, sectorul serviciilor fiind bine reprezentat atât ca valoare, cât și ca pondere din volumul total al cifrei de afaceri al acestora, în comunele Dumbrăvița (445 mil. lei, 66%), Orțișoara (206 mil. lei, 74%) și Remetea Mare (180 mil. lei, 61%). Alături de comerț, care are rolul cel mai important (61,27% din cifra de afaceri a sectorului servicii al Polului de creștere Timișoara), se remarcă o dezvoltare puternică a *serviciilor financiar-bancare*, a *serviciilor informatice*, dar și o diversificare a *serviciilor pentru populație*. Este de remarcat, de asemenea, dezvoltarea *serviciilor de cunoaștere intensivă* (KIBS), iar în cadrul acestora a *serviciilor de consultanță către întreprinderi* (management și consultanță în management, cercetare-dezvoltare, arhitectură și inginerie, servicii de sondaje, analiză tehnică, activități juridice, de contabilitate și consultanță fiscală), servicii cu grad ridicat de rentabilitate, care folosesc forță de muncă cu pregătire profesională superioară – specifică Polului de creștere Timișoara. Aceste tipuri de servicii sunt oferite atât de instituții locale specializate (CCIAT), dar și de către firme naționale și internaționale (Price Waterhouse Coopers, Ernst & Young, KPMG etc). În cazul acestor categorii de servicii este importantă creșterea flexibilității organizatorice, care să permită o mobilitate mai ridicată a angajaților. În schimb, *serviciile pentru încurajarea și susținerea agriculturii* sunt slab dezvoltate la nivelul arealului de influență al Polului de creștere, deși au potențial important de creștere.

Sectorul industrial continuă să aibă o influență semnificativă în dezvoltarea economică a Polului de Creștere Timișoara, contribuind cu 22,5% la formarea cifrei de afaceri. Numărul ridicat al marilor contribuabili, majoritatea în sectorul secundar, consolidează poziția industriei timișorene în creșterea economiei locale. În ultimii ani, se constată o dezvoltare deosebită a unor ramuri industriale noi, moderne și dinamice, cum sunt industria automotive, industria electronică și electrotehnică, industria de software, producția de biostimulatori. Dinamica acestor industrii se datorează în principal marilor investitori străini

localizați în Timișoara și în zonele învecinate orașului, care au stimulat și afirmarea unor întreprinzători locali. Concentrarea spațială a firmelor din sectorul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor (TIC), de exemplu, și consolidarea legăturilor dintre actorii acestui sistem au condus la înființarea în anul 2011 a unui Cluster Regional de Tehnologie Informației și a Comunicațiilor – Regiunea Vest.

Activitățile industriale cu tradiție (industria textilă, industria încălțăminte, industria alimentară) se păstrează încă în cadrul Polului de creștere, însă numărul unităților productive din aceste industrii s-a redus foarte mult prin intrarea în declin sau închiderea a numeroase întreprinderi de profil consacrate (Pasmatex, Uzinele Textile Timișoara, Filty, Modern etc.). Deși în aceste sectoare s-au dezvoltat alte investiții locale (Bontimes, FanyLux etc.), care au preluat o parte din forța de muncă bine calificată, precum și spiritul de întreprindere consacrat în unitățile respective, aceste noi investiții nu au reușit să oprească declinul sectoarelor în cauză.

În ceea ce privește *organizarea teritorială a industriei* în cadrul Polului de creștere, Municipiul Timișoara concentrează cea mai mare parte din activitățile industriale, contribuția acestora la formarea cifrei de afaceri în industrie la nivelul polului fiind de peste 67%. Dinspre zonele industriale mai vechi sau mai noi ale Timișoarei a avut loc un proces de difuziune a industriei preponderent spre comunele din partea de sud a orașului (Giroc, Sînmihaiu Român, Șag) și spre cele din partea de est (Ghiroda, Remetea Mare, Dumbrăvița, Giarmata). Între principalele atuuri ale acestor comune în atragerea investitorilor din industrie amintim: accesul facil, terenurile disponibile la prețuri scăzute, fondul imobiliar înnoit și mediul natural nepoluat și atrăgător.

Construcțiile reprezintă un domeniu important în economia Polului de Creștere Timișoara, contribuția sa la formarea cifrei totale de afaceri fiind de 12,5% (2.257 mil. lei). Și în cadrul acestui domeniu, aportul Timișoarei la formarea cifrei de afaceri (84,29%) este net superior celui al comunelor din arealul de influență (15,71%). Sectorul construcțiilor este dominat de construcțiile de clădiri rezidențiale, de construcția de drumuri și autostrăzi, precum și de lucrările de instalații sanitare, de încălzire, termice și de gaz.

Pondere ridicată a terenurilor agricole (78% din suprafața totală a Polului de creștere), calitatea superioară a solurilor și existența unei mari piețe de desfacere urbane în apropiere reprezintă factori importanți în **dezvoltarea agriculturii** în cadrul zonei rurale a Polului de creștere. În anul 2012, contribuția sectorului agricol la formarea cifrei de afaceri a Polului de creștere a fost de 3,5%, în ușoară creștere față de anul 2006 (3%).

Deși există nevoi ridicate de consum zilnic de produse agricole proaspete la nivelul pieței urbane, se înregistrează o slabă dezvoltare a horticulturii și a producției legumicole, în favoarea marilor culturi de câmp (cultivarea cerealelor pentru boabe reprezintă peste 50% din cifra totală de afaceri din agricultură în comune precum Săcălaz, Orțișoara și Becicherecu Mic). Cauza principală o constituie lipsa amenajărilor pentru irigații în spațiile cu soluri fertile, la care se adaugă orientarea forței de muncă rurale tinere spre alte activități, de tip urban, și îmbătrânirea celei specializate în agricultură, din categoria micilor producători. În ultimii ani, produsele locale proaspete au devenit din ce în ce mai rare în rețeaua comercială din Timișoara sau din comunele Polului, sursele de aprovizionare cu aceste tipuri de produse depășind granițele țării.

Introducerea în Timișoara, începând cu anul 2014, a piețelor agroalimentare volante, care se dovedesc a avea un mare succes, poate reprezenta, în perspectivă, un bun stimulent pentru dezvoltarea producției legumicole și horticole în spațiul rural al Polului de creștere Timișoara.

Productivitatea în agricultură se menține la valori scăzute în comparație cu potențialul ridicat al zonei, datorită stadiului actual nesatisfăcător de modernizare al agriculturii și gradului redus de asociere în vederea exploatarea terenurilor agricole. În scopul rentabilizării agriculturii, este nevoie de dezvoltarea la nivelul comunelor din cadrul Polului de creștere a unor lanțuri complete de producție, care să implice atât colectarea produselor agricole (centre de colectare), cât și procesarea lor (mici activități industriale). De asemenea, dezvoltarea unor servicii pentru încurajarea și susținerea agriculturii, cât și creșterea nivelului

de asociere a producătorilor agricoli reprezintă factori determinanți în creșterea productivității acestui sector al economiei.

În ceea ce privește **investițiile străine**, pe teritoriul Polului de Creștere Timișoara sunt concentrate peste 70% din numărul de firme cu capital străin din județul Timiș și peste 85% din volumul total al investițiilor la nivelul județului, municipiul Timișoara reprezentând principalul spațiu investițional al județului Timiș. Localizarea prioritară a investițiilor străine în municipiul Timișoara a fost determinată de dezvoltarea insuficientă a infrastructurii de afaceri în comunele din arealul său de influență.

Investițiile străine au avut o contribuție esențială în dezvoltarea economică a Polului de creștere, în special a municipiului Timișoara, prin implementarea tehnologiilor avansate, anouilor standarde de calitate, know-how-urilor, mai ales în domeniul managementului activităților, dar și prin crearea de locuri de muncă, optimizarea alocării resurselor și stimularea comerțului.

În scopul facilitării relației investitorilor străini cu instituțiile publice și creării de noi oportunități pentru alți investitori, din anul 2011 ființează în Timișoara Clubul de Afaceri European pentru Investitorii Străini (European Business Club - EBS).

În ceea ce privește **infrastructura de afaceri**, la nivelul Polului au fost amenajate *parcuri industriale, științifice și tehnologice și incubatoare de afaceri*. Rolul acestora, în special al parcurilor tehnologice, este acela de a dezvolta potențialul științific, tehnic și economic la nivel de pol, de a atrage companii străine pentru a investi în activități de cercetare, transfer tehnologic și de producție, de a stimula cooperarea între mediul de afaceri și de cercetare și, nu în ultimul rând, de a crea noi locuri de muncă în sectorul tehnologiilor avansate. În vederea asigurării funcționării optime a firmelor din domeniul Automotive în ceea ce privește prototiparea și producția de serie, testarea și măsurarea de calitate, la Timișoara s-a decis înființarea unui Centru Regional de Competențe și Dezvoltare a Furnizorilor din Sectorul Automotive – CERC. Activitatea de cercetare este prezentă și la nivelul mai multor comune din Polul de creștere (Giroc, Giarmata, Săcălaz, Dumbrăvița, Remetea Mare), aici funcționând 5 firme ce au ca obiect de activitate cercetarea - dezvoltarea în biotehnologie (câte una în fiecare comună amintită). Alături de aceste infrastructuri, este necesară și amenajarea unor centre expoziționale care să permită firmelor să-și promoveze produsele.

În concluzie, în vederea dezvoltării economice durabile a Polului de creștere Timișoara este necesară, în primul rând, consolidarea sectorului terțiar, cu accent pe dezvoltarea serviciilor inteligente cu valoare adăugată ridicată și, în al doilea rând, menținerea activităților în domeniul industriei de vârf, cu valoare adăugată mare, chiar multiplicarea lor.

4. INFRASTRUCTURĂ – TRANSPORTURI

Rolul căilor de comunicație în evoluția și dezvoltarea orașului Timișoara este unul bine cunoscut. Aflat la o importantă intersecție de drumuri ce fac legătura dintre spațiul românesc, centrul și sud-vestul Europei, pe de o parte, iar pe de altă parte între Banatul Montan și Crișana, orașul a știut să valorifice din plin această poziție dezvoltându-și un sistem coerent de transport, cu numeroase debușee spre exterior. De altfel, intensitatea echipării cu infrastructură de transport, diversitatea acesteia constituie, la fel cu varietatea și complementaritatea serviciilor oferite, elemente extrem de importante ale complexului social-economic și asigură premise favorabile pentru dezvoltarea viitoare a orașului.

În ceea ce privește *transportul rutier*, Timișoara se află la intersecția unor importante căi de comunicație (E 70 și E 671) ce asigură legături cu Europa Centrală și de sud-est. Un potențial deosebit îl are drumul spre vama Cenad, care asigură legătura directă dintre Timișoara și Ungaria și mai departe spre Europa Centrală, constituind o alternativă la traseul ce se direcționează spre vama Nădlac (prin Arad) în condițiile transformării acestuia într-un drum rapid (de tip expres). În ceea ce privește calitatea infrastructurii rutiere de care beneficiază în prezent, Timișoara și zona sa de influență, aceasta a fost

reabilitată în linii mari în ultimii ani, dar *lipsesc în continuare punctele de conexiune care să fluidizeze și să asigure coerență traficului auto. Execuția incompletă a centurii ocolitoare și a autostrăzii* (tronsonul Timișoara – Lugoj – Deva – Sibiu se află încă în construcție) adaugă alte dificultăți desfășurării circulației rutiere datorită tranzitului traficului greu prin spațiul urban al orașului. În privința autostrăzii Timișoara – Arad se pune problema descărcării traficului prin localitatea Dumbravița, fiind necesară și o variantă directă, spre Calea Aradului. În aria de influență a municipiului Timișoara, *slaba interconectare a localităților* poate pune probleme coerenței sistemului rutier, în condițiile unei sistem precar de management al traficului. O viitoare autostradă spre Serbia ar asigura o a doua legătură internațională directă spre Belgrad mărinđ gradul de conexiune cu spațiile europene.

O necesitate pentru dezvoltarea durabilă a Polului Timișoara este mai buna racordare a acestuia la spațiul național și european. În acest sens, sunt vitale: încheierea rapidă a lucrărilor de construcție a autostrăzii A1 (segmentul Nădlac – Timișoara – Lugoj – Deva – Sibiu), realizarea șoselei de centură pentru fluidizarea traficului în tranzit și ameliorarea circulației în zona de influență a Polului, amenajarea DN 6 pe sectorul Timișoara – Cenad – frontiera cu Ungaria ca *drum rapid* (cea mai scurtă legătură cu Europa Centrală), promovarea sectoarelor regionale ale sistemului național de autostrăzi. Prin lucrările propuse, vor fi astfel consolidate principalele direcții spre care Polul de creștere Timișoara are deschidere spațială: spre est (Lugoj – Craiova – București / Sibiu – Brașov), spre vest (Szeged – Budapesta – Viena), spre sud și sud-vest (Belgrad – Mediterana) și spre nord (Arad – Oradea – regiunea Balticii).

Polul de Creștere Timișoara beneficiază de cea mai densă *rețea feroviară* din România (91,9 km/100 km²) și de al doilea nod feroviar al țării (9 direcții). Dintre liniile feroviare ce se intersectează la Timișoara, însă, majoritatea sunt linii secundare; cele mai importante sunt magistrala 100 (900) dinspre București (prin Craiova), cu legături internaționale spre Serbia (prin Jimbolia și Stamora Moravița) și linia principală Timișoara – Arad – Oradea, prin care se asigură legătura cu magistrala 200 (Brașov – Sibiu – Arad – Curtici) și implicit cu Ungaria prin punctul de frontieră Curtici. Deși densă, asigurând, practic, legături cu toate localitățile din zona de influență, *rețeaua feroviară actuală este incapabilă să asigure siguranța, confortul și viteza necesară unui transport modern*. Lipsa unei centuri feroviare este un alt obstacol în derularea unui trafic feroviar coerent. *Racordarea polului de creștere Timișoara la rețeaua europeană de transport feroviar de mare viteză* este un obiectiv important, care trebuie avut în vedere, chiar dacă deocamdată lipsește un plan național în acest sens. În limitele polului de creștere actualele trasee secundare ar putea fi transformate în linii de transport suburban, în paralel cu modernizarea și creșterea vitezei pe liniile principale.

Transportul aerian asigurat de Aeroportul internațional „Traian Vuia”, a înregistrat în ultimii ani o evoluție regresivă a traficului de pasageri datorită retragerii de pe piața locală a unor operatori importanți. Infrastructura aeroportuară actuală, deși permite operarea tuturor tipurilor de nave, fără restricții, este insuficientă pentru dinamica actuală, necesitând lucrări de extindere și modernizare. Este necesară, de asemenea, *conectarea aeroportului cu celelalte moduri de transport* (drum rapid, legătură feroviară directă cu gara principală a orașului). Previzunile privind creșterea traficului de pasageri, marfă și mișcări aeronave pentru anii următori ani, relevă *necesitatea dezvoltării infrastructurii aeroportuare în sensul transformării aeroportului într-un hub aerian de primă importanță* pentru partea de sud-est a Europei.

Transportul public, dens și diversificat în interiorul Timișoarei este insuficient extins spre zona de influență. Acest aspect poate fi atenuat prin proiectele de extindere a liniilor de troleibuz spre Ghiroda și Dumbrăvița. *O preocupare deosebită trebuie acordată înnoirii urgente a parcului de tramvaie* aflat într-o stare avansată de degradare și în imposibilitatea de a asigura standardele corespunzătoare de civilizație, confort și securitate pentru pasageri. În interiorul orașului, transformarea actualei căi ferate, care traversează orașul pe direcție est – vest, într-o linie de transport rapid metropolitan (între Gara de Nord și aeroport), printr-un proiect tehnic agreeat și realizabil, ar putea mări capacitatea de transport și viteza între două puncte esențiale ale spațiului urban/periurban.

În ceea ce privește *echiparea tehnico-edilitară*, în condițiile extinderii rețelelor în ultimii ani există încă un decalaj între orașul Timișoara (cu sisteme funcționale și extinse de alimentare cu energie, apă, gaze, canalizare) și zona de influență a orașului, marcată de acces mai redus la aceste utilități. Foarte importantă pentru viitor va fi alimentarea tuturor clienților în condiții de calitate și siguranță, reducerea pierderilor și *creșterea eficienței energetice* în domeniul rețelelor de distribuție a energiei electrice, termice și a gazelor.

În ceea ce privește *mobilitatea și desfășurarea optimă a traficului*, creșterea continuă a numărului de autovehicule înmatriculate (de la 150 de autovehicule / 1000 locuitori în 1990 la peste 500 de autovehicule / 1000 locuitori în 2014), precum și a celor care tranzitează orașul (ajungând la peste 50.000 de autovehicule în prezent), impune schimbări în ceea ce privește traficul staționar (staționare, parcare, garare). Se constată insuficiența spațiilor special destinate staționării (parcări, garaje individuale sau colective) atât în zona centrală, cât și în marile cartiere dens locuite.

În aria Polului de creștere circulația se desfășoară prin arterele de penetrație, care se continuă cu arterele radiare majore urbane. Inexistența unor măsuri care să asigure o dezvoltare armonioasă a zonei a determinat necorelarea între rețelele urbane și cele din aria periurbană, rezultând astfel disfuncții în privința mobilității. Legăturile dintre localitățile periurbane sunt insuficiente, iar cele existente sunt amenajate necorespunzător, afectând semnificativ traficul din interiorul Polului de creștere. Pentru a asigura un grad mai mare de integrare a localităților periurbane în aria Polului de creștere este nevoie de o rețea coerentă de autogări pe raza orașului Timișoara. Localizarea lor optimă ar putea fi în proximitatea marilor noduri ale rețelei de transport public (Stan Vidrighin, Dâmbovița, Gara de Sud). Ele vor avea rolul de a asigura conectarea cu alte moduri de transport public și individual, ajungând la funcția de nod de transbordare.

Numărul mare de gări, atât pentru traficul feroviar de persoane (Timișoara Nord, Timișoara Sud, Timișoara Est și Timișoara Vest), cât și pentru cel de mărfuri, instituie un număr mare de noduri de transbordare cu necesități de conectare inteligentă.

Deși transportul în comun este bine dezvoltat pe raza municipiului Timișoara, numărul insuficient de locuri care permit traversarea celor două obstacole majore (calea ferată și canalul Bega), afectează în foarte mare măsură continuitatea rețelelor stradale și a transportului în comun. De asemenea, legăturile dintre transportul urban și periurban sunt confuze, neexistând puncte de transfer stabilite după nevoile călătorilor și necesitățile rețelei. Călătorii sunt astfel confrunțați cu situații de conflict rezultate din necorelarea transportului periurban cu cel urban.

În ceea ce privește circulația ciclistă, aceasta este permisă pe toată rețeaua stradală, fără, însă, să existe amenajări specifice desfășurării ei. Există câteva tronsoane de piste de biciclete necorelate între ele. Acestea nu sunt proiectate și executate optim, nefiind protejate nici față de pietoni și nici față de autovehicule. Se află în execuție un culoar pentru circulația bicicletelor de-a lungul canalului Bega, iar finalizarea acestuia va facilita accesul mai facil al bicicliștilor îndeosebi spre zonele de agrement și parcurile din proximitatea Begăi.

Calitatea nivelului de servicii oferite pietonilor este necorespunzătoare, iar numărul zonelor pietonale este relativ redus. În pofida faptului că cele mai multe artere ale zonei istorice centrale sunt în curs de amenajare pentru a deveni pietonale, există încă numeroase artere din proximitatea centrului în care accesul pietonal este dificil din cauza calității precare a trotuarelor și a celorlalte amenajări pietonale, precum și datorită volumului și vitezei traficului auto care fac dificilă traverarea carosabilului.

5. INFRASTRUCTURA SOCIALĂ ȘI LOCUINȚELE

5.1. Învățământ

PCT dispune de o ofertă educațională exhaustivă caracterizată prin universități de prestigiu, licee cu tradiție, pluralism educațional.

Timișoara este al 4-lea centru universitar al țării, concentrând 42.374 de studenți (în anul academic 2013-2014), din care 93% învață în cele 4 universități de stat, care sunt *foarte bine plasate în ierarhia națională*: o universitate fiind de *cercetare avansată și educație*, respectiv 3 universități de *educație și cercetare științifică*. Învățământul universitar timișorean este, așadar, capabil de performanțe înalte de cercetare și educație, și – în același timp – bine conectat la nevoile pieței muncii, cele 40 de facultăți din cadrul universităților timișorene având profile foarte diversificate și organizând programe de studii pentru toate ciclurile de învățământ superior – licență, master, doctorat, respectiv postdoctorat. Se înregistrează o scădere a numărului de studenți – fenomen prezent în toate centrele universitare din țară – , ca rezultat cumulativ al evoluției demografice, concurenței centrelor universitare europene și situației economico-sociale dificile.

Învățământul liceal acoperă întreaga paletă de filiere și este foarte diversificat în privința profilelor și domeniilor. Cel mai mare număr de elevi aparține filierei tehnologice (53,53%), urmată de cea teoretică (35,45%). Pe domenii, cea mai mare pondere o deține cea de matematică-informatică (13,3%). Se constată o polarizare în privința nivelului de performanță: liceele de tradiție generează performanțe, ele trebuie susținute în activitatea de generare de performanțe la nivel național și internațional; în liceele tehnologice, nivelul de competențe generale este modest, iar competențele profesionale necesită o mai mare atenție, prin parteneriate cu actorii economici și implementarea stagiilor de internship.

În privința numărului de elevi per cadru didactic, situația este favorabilă la nivelul întregului învățământ preuniversitar (media fiind de 14,3, față de 14,79 la nivel național). În învățământul preșcolar din zona de influență, însă, numărul de elevi per cadru didactic este cu cca 20% mai mare decât cel din Municipiul Timișoara, respectiv cu cca 30% mai mare față de media națională, rezultat al fluxului migratoriu însemnat de familii tinere cu copii de vârstă preșcolară.

Nivelul și calitatea dotării unităților de învățământ sunt diferențiate la nivelul PCT: în oraș, 85% din școli dețin laboratoare de științe și 100%, biblioteci; în zona de influență, doar 25% din școli dețin laboratoare de științe și 51%, biblioteci. Nivelul de dotare cu computere e sensibil egal în școlile PCT (11,3 elevi/computer în oraș și 9 elevi /computer în zona de influență), iar conexiunea la internet este prezentă în toate școlile.

Autoritățile locale au derulat numeroase proiecte de reabilitare parțială sau totală a clădirilor școlilor, astfel că doar în 20% din cazuri mai sunt necesare astfel de intervenții.

Există, astfel, bune premise pentru îmbunătățirea calității formării profesionale a tinerilor în cadrul polului, pentru extinderea învățării pe tot parcursul vieții, în așa fel încât țintele de formare superioară și de ocupare a forței de muncă, decurgând din obiectivele prioritare ale Strategiei Europa 2020, să poată fi atinse.

5.2. Sănătate

Rețeaua de unități sanitare publice și private din PCT este extinsă și complexă, acoperă o paletă largă de specialități și patologii. Se constată o diferențiere netă, în favoarea Municipiului Timișoara, în privința concentrării spațiale a unităților sanitare, a complexității dotărilor și numărului de cadre medicale per locuitor, în concordanță cu caracterul orașului de pol regional de deservire medicală și de învățământ superior medical de tradiție. Municipiul Timișoara concentrează cea mai importantă parte a dotărilor pentru sănătate nu doar la nivelul PCT, ci și la nivelul județului (peste 70%) și chiar al regiunii (peste 30%).

Zona de influență, însă, prezintă indici de deservire sanitară de 10 mai mici față de cei ai orașului (1,22 medici la 1000 de locuitori, față de 12,5, la nivelul orașului). Accesul la servicii sanitare de calitate este, încă, afectat de starea fizică precară a unui număr mare de spații și instalații din unitățile sanitare publice. Starea de sănătate a populației este marcată de incidența unor boli care se pot preveni în mare

parte (boli cardio-vasculare, respectiv boli de nutriție), ceea ce evidențiază importanța unor măsuri de educație pentru sănătate și aplicarea prevederilor privind obligativitatea valorii periodice de către medicii de familie și instituții a stării de sănătate a pacienților, respectiv angajaților.

5.3. Asistență socială

Domeniul asistenței sociale este dezvoltat în Municipiul Timișoara, aici existând structuri și servicii destinate nevoilor tuturor persoanelor și grupurilor defavorizate identificate de prevederile legale. Primăria Municipiului Timișoara a derulat numeroase proiecte destinate extinderii, dotării și modernizării structurilor și serviciilor sociale, respectiv parteneriate cu mediul universitar. În ultimii ani, s-a dezvoltat o rețea de furnizori privați de servicii sociale, de asemenea, concentrați în Municipiul Timișoara.

La nivelul zonei de influență a Municipiului Timișoara, doar două din cele 14 comune situate în zona de influență oferă servicii sociale, în celelalte comune, asistența socială reducându-se la acordare ajutorului social garantat de lege.

5.4. Locuire

Fondul de locuințe a cunoscut o evoluție ascendentă în intervalul analizat, cu precădere în zona de influență, care concentrează 75% din creșterea rezidențială. Majoritatea covârșitoare a locuințelor sunt deținute în proprietate privată. Fondul de locuințe aflat în proprietatea autorităților locale este insignifiant în oraș și cvasiexistent în comunele din zona de influență. Din perspectiva locuirii, orașul se confruntă cu: confortul redus și degradarea caracteristică imobilelor de habitat colectiv construite în timpul regimului comunist (40% din total); deservire de tip urban deficientă (în cartierele periferice); funcțiuni incompatibile cu locuirea; stare avansată de degradare a clădirilor istorice sau vechi (40% din total). În comunele din zona de influență, calitatea locuirii este afectată de: densificarea intensă (numărul de locuințe a crescut cu cca 30%, iar suprafața locuibilă, cu cca 60%); incoerență urbanistică; deservire deficitară; caracterul neplanificat până foarte recent al dezvoltării rezidențiale, ceea ce îngreunează rezolvarea problemelor de deservire și acces.

6. MEDIUL

Spațiul urban, prin intensitatea, complexitatea și dinamica activităților pe care le găzduiește, își pune amprenta asupra mediului înconjurător, cu intensități și manifestări diferite, cu o descreștere a gradului de intensitate de la centrul municipiului, concentric către periferie și în spațiul rural al polului de creștere.

Există preocupări și potențial ridicat de pregătire performantă în domeniul protecției mediului, atât în mediul universitar cât și în mediul cercetării, iar colaborarea specialiștilor de la instituțiile de profil a făcut posibilă monitorizarea stării mediului din arealul polului de creștere.

Starea mediului înconjurător afectează în mod direct sănătatea populației, iar impactul poluanților asupra aerului afectează sănătatea acestora pe termen scurt, mediu și lung și de cele mai multe ori degradează ecosistemele naturale, corodează anumite materiale sau elemente arhitectonice ale clădirilor cu valoare de patrimoniu. Calitatea aerului este monitorizată permanent prin intermediul Rețelei Naționale de Monitorizare a Calității Aerului (RNMCA). Prin Programul Integrat de gestionare a calității aerului, monitorizarea calității aerului s-a extins de la municipiul Timișoara și către comunele Remetea Mare și Șag. Din monitorizările efectuate, s-au constatat mai multe depășiri ale valorilor optime, atât la pulberile solide cât și la cele sedimentabile, toate afectând calitatea aerului în mai multe puncte din municipiul Timișoara: SC COLTERM, CET Sud și CET Centru, Continental. Cu toate acestea, putem afirma că în polul de creștere nu există zone critice, cu poluări masive asupra factorilor de mediu și pe arii extinse.

Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană 2015-2023
Polul de Creștere Timișoara

În ceea ce privește poluarea fonică, Primăria Municipiului Timișoara a elaborat hărțile de zgomot pentru toate categoriile de trafic și a pus în aplicare Planurile de acțiune care cuprind măsuri de prevenire și reducere a zgomotului ambiental.

Calitatea apelor pe cele două râuri Bega și Timiș, pe tronsoanele aferente polului de creștere, este bună, încadrându-se în categoria de potențial ecologic bun, cu un impact pozitiv asupra valorificării potențialului de agrement al malurilor apelor (râuri, lacuri).

De asemenea, menționăm faptul că, la moderna stație de epurare a apelor uzate, peste 80% din procesele de epurare sunt monitorizate automat, se folosesc procese de epurare mecanică, biologică, de tratare a nămolului și de testare a calității apei, toate asigurând o bună calitate a apei deversate în Bega.

La nivelul polului de creștere, se constată un grad mare de acoperire al serviciilor de salubritate efectuate de către RETIM. În domeniul gestionării deșeurilor, s-au realizat câteva obiective de excepție, și anume: cea mai modernă stație de sortare a deșeurilor urbane din România, Timișoara fiind primul oraș din țară care a implementat conceptul “zero deșeuri”, proiect care a devenit realitate; rampa ecologică de la Ghizela, stația de transfer a deșeurilor de la Timișoara, amplasarea în cartiere și în multe localități rurale ale polului de creștere a containerelor de colectare selectivă a deșeurilor solide, sistem folosit cu succes. Acest mod de colectarea deșeurilor, considerat un model și exemplu, a fost ulterior preluat de mai multe orașe și sate din România; menționăm de asemenea colectarea deșeurilor DEEP, amplasarea de pubele umede și pubele uscate etc. Pentru dezvoltarea tuturor acestor activități de colectare a deșeurilor există și o foarte bună logistică.

Concluzionăm cu câteva date comparative între anii 2013 și 2014:

- Datorită unui management performant al deșeurilor, cantitatea de deșeuri menajere colectate a crescut în 2014 față de 2013 cu 4%;
- Datorită stației moderne de sortare a deșeurilor, a crescut și cantitatea de deșeuri supusă valorificării energetic cu 39% în 2014;
- Cantitatea de deșeuri reciclabile colectate a crescut cu 2,9%;
- Urmare a colectării selective și a celei duale, a creșterii volumului deșeurilor valorificate energetic, cât și a unui sistem integrat de gestionare a deșeurilor menajere, a scăzut în 2014 cantitatea de deșeuri supusă depozitării finale cu 6,5%;

Prin RETIM Ecologic Service, se efectuează salubritatea localităților din comunele: Chișoda, Dumbrăvița, Giroc, Ghiroda, Moșnița Nouă, Remetea Mare, Șag, etc.

În anumite zone ale PCT se desfășoară ample lucrări de reabilitare și ecologizare a siturilor industriale, contaminate istoric, a depozitelor clandestine de deșeuri rezultate din demolări de construcții (un exemplu ar fi zona dintre CET Sud și Gara CFR Timișoara Sud), pe viitor aceste spații urmând să fie destinate unor noi folosințe sau utilități.

La nivelul polului de creștere Timișoara, protecția mediului și a sănătății publice se asigură prin calitatea factorilor de mediu, calitate care constă în reducerea noxelor și a agenților poluatori, prin calitatea apelor de suprafață și subterane, prin atenuarea zgomotului în spațiile rezidențiale și cele de recreere, în spațiile publice, la care se adaugă și implementarea cu succes a Sistemului de Management Integrat al Deșeurilor (SMID).

Pentru a face față schimbărilor climatice actuale, Primăria Municipiului Timișoara împreună cu instituțiile de profil, cu cele executante și cu institutele de cercetare au elaborat o serie de măsuri care să contribuie la adaptabilitatea spațiilor urbane privind îmbunătățirea eficienței energetice a clădirilor, plantarea de arbori, pentru prevenirea și gestionarea situațiilor de riscuri naturale (inundații, cutremure, fenomene climatice de risc, etc), iar pentru protecția locuitorilor din polul de creștere s-au implementat infrastructuri adecvate, indiguiri, consolidări de maluri.

7. CULTURA

Concentrând esența identitară a spațiului bănățean, Polul de Creștere Timișoara se remarcă prin multiculturalitate – ca o trăsătură caracteristică tradițională –, iar Timișoara drept un pol cultural cu largă deschidere internațională, spațiu geografic conectat de câteva secole la circuitul european al valorilor culturale, oraș poziționat în elita centrelor culturale din această parte a Europei, afirmat ca o destinație turistică culturală din ce în ce mai atractivă.

Un punct forte al Polului de Creștere Timișoara este faptul că găzduiește un număr impresionant de evenimente culturale, cu manifestări moderne, în care arta spectacolului coboară în stradă, în spațiile libere (piețele și zonele pietonale istorice, parcuri, scuaruri, faleza canalului Bega, Muzeul satului bănățean, mănăstiri, spații industriale, aeroport, etc). Asemenea practici au impact pozitiv multiplu: atrag noi categorii de public, pun în valoare patrimonial cultural-istoric și religios, marile festivaluri de gen având ecou și în plan transfrontalier.

În plus, se evidențiază și un alt aspect pozitiv: Timișoara ocupă locul doi, după București, la numărul de locuri în sălile de spectacole – peste 2900 de locuri –, iar mai recent, se remarcă implicarea locuitorilor PCT ca voluntari în organizarea și promovarea evenimentelor cultural-artistice.

Polul de creștere se prezintă cu o bogată și diversificată agendă culturală, care reflectă manifestarea modului de viață al locuitorilor. Cea mai mare parte a infrastructurii activităților culturale se concentrează în Timișoara. Așezările rurale dispun și ele de cămine și case culturale, de scene pentru spectacole în aer liber, cu toate dotările necesare pentru a organiza manifestări culturale de ținută. Ca urmare, unele dintre acestea au devenit tradiționale și ecou din ce în ce mai larg.

Recent a fost tipărit “Ghidul explicativ al denumirii străzilor din Timișoara”, care atestă, odată în plus, diversitatea multiculturală și interculturalitatea, ca o caracteristică a realității prezente.

Timișoara – inima Banatului – organizează în fiecare an cel mai mare festival internațional de folclor din România – Festivalul Inimilor.

De asemenea, muzeele – edificii culturale de mare atractivitate pentru turiști – sunt amenajate în palate, castele sau clădiri impozante, clădiri cu valoare arhitectonică și de patrimoniu, în care sunt etalate colecții inedite cu valoare excepțională. Unele dintre aceste clădiri necesită însă lucrări de renovare, iar altele, cum este Castelul Huniade se află în restaurare-conservare, care durează însă de prea mult timp, fapt care le-a scos din circuitul turistic și de vizitare.

Mai mult, Timișoara dispune de cea mai mare rezervație de arhitectură și ansambluri arhitecturale din țară, o treime dintre aceste clădiri cu valoare de patrimoniu, înscriindu-se predominant în stilul baroc. Din nefericire, multe dintre clădiri se află într-o stare avansată de degradare, fiind necesare urgent ample lucrări de restaurare și conservare. Conștientizând această necesitate, Primăria Municipiului Timișoara a implementat Programul municipal de reabilitare a fațadelor unor clădiri proprietate privată, clădiri care înmagazinează o valoare arhitecturală și istorică deosebită, acțiune de pionierat în România.

Se constată, astfel, că în Polul de Creștere Timișoara s-a trecut la o valorizare inteligentă a valorilor autentice, la prezervarea și promovarea tradițiilor, astfel încât să fie mai bine evidențiate elementele de identitate locală și regională, respectiv prioritățile Timișoarei la nivel național și european.

8. TURISM-PATRIMONIU

Turismul în Polul de Creștere Timișoara se bazează pe un potențial natural specific zonei de câmpie, pe moștenirea unui patrimoniu multicultural de mare valoare, pe o infrastructură turistică și de alimentație publică (restaurante, baruri, cafenele, pub-uri) modernă, de foarte bună calitate și confort, pe ospitalitatea și modul de viață al locuitorilor.

Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană 2015-2023 Polul de Creștere Timișoara

Tipurile și formele de turism practicate, în primul rând cel cultural, apoi turismul de afaceri, etnic, de tranzit – au ca țință redescoperirea patrimoniului cultural, a peisajelor culturale, precum și experimentarea activităților specifice locuitorilor.

Un aspect deosebit pentru Timișoara este acela că zona cea mai atractivă din punct de vedere turistic rămâne centrul istoric, vechiul nucleu urban, cu cele trei cartiere istorice ale sale, Cetate, Iosefin și Fabric. În acestea se întrepătrund și sunt într-o conexiune perfectă ansamblurile arhitecturale (în număr de 34 în Cartierul Cetate, 12 în Cartierul Fabric și 15 în cartierul Iosefin), cu spațiile verzi de amplă extensiune, cu structurile de primire turistică și de alimentație publică, cu cele două clădiri simbol ale Timișoarei: Catedrala și Opera, alături de alte edificii religioase sau cu funcție culturală. Aceste obiective prezintă o concentrare mare în primul și în al doilea inel, care se suprapun centrului istoric și prezintă o maximă atractivitate pentru turiști.

Din cele peste 14500 de obiective și clădiri istorice – cel mai amplu patrimoniu de ansambluri de arhitectură și monumente din România – amplasate în vechiul nucleu urban, multe se prezintă într-o stare avansată de uzură (mai ales la fațade), necesitând ample lucrări de restaurare, conservare, refuncționalizări și modernizări, lucrări necesare și în centrele istorice rurale ale P.C.T.

Totodată, recente descoperiri arheologice din perimetrul centrului istoric al Timișoarei, prin conservare, restaurare și punere în valoare ridică gradul de atractivitate turistică al P.C.T.

La Timișoara, putem vorbi despre festivaluri și evenimente cu semnificație cultural-artistică națională sau internațională: “Timișoara – Mica Vienă”, “Festivalul Dramaturgiei Românești”, “Festivalul de Jazz”, “Festivalul Internațional de Folclor”, “Festivalul Inimilor”, “Street Delivery” etc, evenimente care au creat o nouă imagine orașului, consolidându-și renumele de Capitala Banatului și de centru artistic major al României, cu deschidere tradițională a relațiilor în plan transfrontalier.

O realizare recentă și cu impact în dezvoltarea turismului transfrontalier și în special a cicloturismului este amenajarea pe ambele maluri ale canalului Bega a pistei pentru biciclete.

Polul de Creștere Timișoara deține importante resurse turistice, deosebit de atractive, aparținând și cadrului natural, cum sunt: ape geotermale și termo-minerale, cursuri de râuri cu malurile lor, lacuri, liziere de pădure, gaze terapeutice – la Pișchia, însă foarte puține spații sunt valorificate pentru agreement, recreere, divertisment și amenajări care să susțină cererea turistică a timișorenilor pentru asemenea forme de turism. De asemenea, nu pot fi integrate în circuite turistice tematice o serie de monumente sau edificii culturale, din cauza stării necorespunzătoare de conservare și restaurare.

De cele mai multe ori, cererea locuitorilor Timișoarei pentru turismul de agreement și recreere din sezonul estival este satisfăcută de produse turistice oferite de alte zone turistice, aflate la distanțe mai mari și chiar peste graniță.

Prin proiecte europene în mai multe centre de comună din PCT, s-au deschis sau urmează să se finalizeze Centre de informare turistică, cu personal angajat de specialitate la Dudeștii Noi, Giroc, Pișchia ș.a., toate având ca scop promovarea patrimoniului turistic local și valorificarea potențialului turistic natural și cultural al polului.

9. ADMINISTRAȚIE

Administrația publică a unităților administrativ-teritoriale membre ale Polului de creștere Timișoara se organizează și funcționează în temeiul principiilor autonomiei locale, descentralizării serviciilor publice, eligibilității autorităților administrației publice locale, legalității și al consultării cetățenilor în soluționarea problemelor locale de interes deosebit. Structura organizatorică a administrațiilor publice locale reprezintă formalizarea și repartizarea misiunilor și funcțiilor între diferite subansamble (Direcții, Departamente, Servicii, Birouri, etc.) definite cu această ocazie, precum și relațiile stabilite între subansamblele în cauză.

Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană 2015-2023
Polul de Creștere Timișoara

Primarul, viceprimarul (viceprimarii), secretarul, împreună cu aparatul de specialitate al primarului, constituie structura funcțională a *Primăriei*, care duce la îndeplinire hotărârile Consiliului Local și dispozițiile primarului, soluționând problemele curente ale colectivității locale.

În municipiul Timișoara și în comunele membre ale PCT, administrația publică este organizată și funcționează potrivit prevederilor Legii administrației publice locale nr. 215/2001 și în conformitate cu hotărârile Consiliului Local al Municipiului Timișoara și ale consiliilor locale ale comunelor, privind aprobarea organigramei și numărului de posturi ale aparatului propriu de specialitate.

Structura organizatorică a Municipiului Timișoara este deosebit de complexă, corespunzătoare dimensiunii orașului și problemelor cu care acesta se confruntă. Organigrama PMT relevă existența a 8 direcții, pe domenii de activitate sau pe domenii transversale, fiecare cu un anumit număr de servicii, birouri și compartimente, acoperind toate tipurile de servicii de gestionare a problemelor urbane.

Pe lângă acestea, sub autoritatea primarului Municipiului Timișoara își desfășoară activitatea și alte instituții și servicii publice cu personalitate juridică, iar regiile autonome de interes public local lucrează în strânsă legătură cu autoritățile, pentru a rezolva problemele specifice ale comunităților locale.

Structura organizatorică a administrației publice în comunele din arealul de influență nu este atât de complexă, având în vedere numărul mult mai mic al locuitorilor, precum și anvergura redusă a unor utilități. Această dihotomie între aparatul administrativ complex al PMT și cel mult mai redus al primăriilor comunelor din arealul PCT, firească de altfel, constituie unul din factorii care fac dificilă colaborarea permanentă și eficientă dintre unitățile administrative ale polului. Resursele umane și competențele specializate de care dispune PMT nu își găsesc corespondentul în cadrul celorlalte primării, în care unei direcții a PMT îi corespunde o persoană la nivelul primăriilor de comună.

Pe de altă parte, și în cadrul primăriei Timișoara, complexitatea aparatului administrativ și specializarea acestuia pe anumite domenii de responsabilitate conduc la un deficit de comunicare intrainstituțională, cu consecințe negative asupra eficienței activității.

Pentru a evita aceste gripaje, o serie de progrese au fost făcute prin implementarea de soluții administrative verificate, astfel încât relația PMT cu cetățeanul să fie ameliorată și să crească calitatea serviciilor prestate. Au fost introduse, astfel, mai multe sisteme informatice de evidență a populației, de circulație și gestionare a documentelor, precum și de contact permanent cu populația, care au făcut să se reducă/să dispară cozile la majoritatea ghișeelor, să scadă durata de procesare a solicitărilor populației și să poată fi preluate în timp real reacțiile comunității la deciziile cele mai importante ale primăriei și ale consiliului local. Dintre acestea, amintim diversele platforme de informare a cetățenilor și de gestiune a documentelor (Kiosk.connect, Platforma SEED, sistemul SNEP de plată a taxelor și impozitelor, portalul web al PMT – Portal.connect, sistemul de management al documentelor – Dox.connect, transmiterea on-line a ședințelor Consiliului local al municipiului Timișoara etc.

Și comunele cele mai prospere din arealul polului au făcut progrese remarcabile în acest sens (Giroc, Dumbrăvița, Ghiroda etc.), în timp ce primăriile comunelor mai mici lucrează încă preponderent în sistem clasic, cu personal redus, inclusiv ca urmarea a dificultăților de recrutare și stabilizare a funcționarilor publici. De altfel, aceasta este o problemă cu care se confruntă toate primăriile, inclusiv PMT, datorită atractivității reduse a posturilor (salarii mici, perspective limitate de carieră profesională).

Forța economică a unui centru urban și a ariei sale de coordonare, în cazul nostru Polul de creștere Timișoara, este ilustrată și de bugetele administrate de unitățile administrativ-teritoriale componente. Acestea sunt alimentate din taxele și impozitele locale, care constituie partea cea mai însemnată a *bugetului local*, reflectând forța agenților economici implantați în fiecare localitate, la care se adaugă prelevările de la bugetul de stat și fondurile europene atrase. Bugetul local este completat de *bugetul împrumuturilor interne și externe*, precum și de *bugetul instituțiilor publice finanțate din venituri proprii* (fără subvenții din bugetul local), împreună alcătuind *bugetul consolidat* al unității administrativ-teritoriale.

Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană 2015-2023
Polul de Creștere Timișoara

Din acest punct de vedere, Polul de creștere Timișoara (la concurență cu P.C. Cluj-Napoca) se constituie în a doua concentrare națională de resurse bugetare, după cea a Capitalei României și a ariei sale de influență (în anul 2013, bugetele unităților administrativ-teritoriale ale PCT însumau 1.185 mil. lei, din care Primăria Timișoara contribuia cu 87,6%). Printr-o gestionare eficientă, responsabilă și inteligentă, aceste fonduri vor permite implementarea unui număr mare de proiecte de dezvoltare, inclusiv asigurarea finanțării complementare pentru atragerea de fonduri europene. Pot fi, astfel, obținute rezultate remarcabile în dezvoltarea economică, infrastructurală, urbanistică și socio-culturală a PCT, pot fi îndeplinite obiectivele de etapă privind conservarea capitalului de mediu, creșterea eficienței energetice, respectiv optimizarea amenajării teritoriului și rezolvarea unora din problemele cele mai acute ale circulației din interiorul PCT și a sinapselor de legătură cu exteriorul.

10. ZONE URBANE MARGINALIZATE ÎN MUNICIPIUL TIMIȘOARA

Conform studiului „Elaborarea strategiilor de integrare a comunităților urbane marginalizate – Atlasul zonelor urbane marginalizate din România”, există trei criterii principale pentru definirea și analiza diferitelor tipuri de zone/ comunități marginalizate și anume: capitalul uman, ocuparea forței de muncă și condițiile de locuire.

Zonele urbane marginalizate sunt definite ca zone din interiorul orașelor și municipiilor care nu satisfac un standard corespunzător pe principalele criterii de identificare a sărăciei, adică au deficit de capital uman, au un nivel scăzut de ocupare formală și oferă condiții improprii de locuire.

La nivelul municipiului resedință de județ, o zonă/ comunitate va fi considerată ca fiind marginalizată dacă demonstrează îndeplinirea cerințelor minime prezentate în Tabelul 1 de mai jos.

Tabel 1. Indicatori cheie și praguri minimale pentru validarea zonelor ca fiind marginalizate

Criterii/ Dimensiune	Indicatori cheie	Praguri minimale
Capital uman	Proporția persoanelor de 15-64 de ani care au absolvit maxim 8 clase (gimnaziu)	22,05%
	Proporția persoanelor cu dizabilități, boli cronice sau alte afecțiuni care le îngreunează activitățile zilnice	8%
	Proporția copiilor (0-17 ani) din populația totală	20,44%
Ocuparea forței de muncă	Proporția persoanelor de 15-64 ani care nu sunt încadrate pe piața formală a muncii și nu urmează o formă de învățământ	22,15%
	Proporția locuințelor fără curent electric	0%
Locuire*	Proporția locuințelor supra-aglomerate (< 15,33 m ² pe persoană)	54,73%
	Nesiguranța locativă: proporția gospodăriilor ce nu dețin locuința în proprietate personală	12,32%

*) Indicatorul Eurostat privind supra-aglomerarea, fără condiția referitoare la existența unei camere pe gospodărie.

În raport cu pragurile minimale din Tabelul 1, comunitatea este considerată ca marginalizată dacă îndeplinește simultan următoarele trei condiții:

(1) are un nivel scăzut de capital uman;

Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană 2015-2023
Polul de Creștere Timișoara

(2) are un nivel scăzut de ocupare în sectorul formal;

(3) are condiții de locuire precară,
unde:

- (1) o zonă/ comunitate are un nivel scăzut de capital uman dacă oricare doi din cei trei indicatori corespunzători din tabelul 1 au valori ce depășesc pragul minimal aferent.
- (2) o zonă/ comunitate are un nivel scăzut de ocupare a forței de muncă în sectorul formal dacă indicatorul corespunzător din tabelul 1 depășește pragul minimal aferent.
- (3) o zonă/ comunitate are condiții de locuire precară dacă cel puțin unul dintre indicatorii din tabelul 1 au valori ce depășesc pragul minimal aferent.

Comunitățile urbane marginalizate se referă la șase tipuri de zone:

1. zone de tip ghetou cu blocuri
2. zone de tip ghetou în foste colonii de muncitori
3. zone de tip mahala cu case
4. zone de tip mahala cu locuințe improvizate
5. zone de locuințe sociale modernizate
6. zone de locuințe sociale sau clădiri ocupate abuziv în zone istorice.

Pe baza indicatorilor de mai sus, Direcția de Asistență Socială a Municipiului Timișoara a creat un instrument de lucru numit Formular de delimitare a zonei urbane marginalizate și, pe parcursul anului 2018, a desfășurat mai multe cercetări pe teren în cartiere ale municipiului Timișoara. Ca urmare a cercetărilor pe teren au fost identificate și delimitate două zone urbane marginalizate: zona urbană marginalizată Ronăț și zona urbană marginalizată Freidorf - str. Polonă, în cazul acestora fiind îndeplinite cerințele minime privind capitalul, ocuparea forței de muncă și locuirea.

Cartierul Ronăț

În perioada 18 - 27.04.2018 reprezentanți ai Direcției de Asistență Socială a Municipiului Timișoara au desfășurat cercetări pe teren și au aplicat *Formularul de delimitare a zonei urbane marginalizate* locuitorilor de pe 14 străzi din cartierul Ronăț din Municipiului Timișoara, după cum urmează: str. Banul Udrea, str. C.A. Rosetti, str. Comoarei, str. Gării, str. Liliacului, str. Liman, str. Mărginenilor, str. Sacului, str. Adam Mickiewicz, str. Alexandru Xenopol, str. Banu Severinului, str. Grigore Ureche, str. Trifoiului, str. Zănoaga.

Au fost aplicate un total de 508 formulare de delimitare a zonei urbane marginalizate locuitorilor a 170 apartamente/imobile. Rezultatele centralizării răspunsurilor celor 508 persoane, în funcție de indicatorii cheie privind marginalizarea se regăsește în Tabelul 1 de mai jos.

Centralizator date zona urbana marginalizata Ronăț

Criteria/ Dimensiune	Indicatori cheie	Nr persoane / nr. locuințe	Procent Cercetare zona Ronăț	Prag minima l
Capital uman	Proporția persoanelor de 15-64 ani care au absolvit maxim 8 clase (gimnaziu)	333 persoane cu vârsta între 15-64 ani din care au absolvit maxim 8 clase 117	35,15% din persoanele cu vârsta între 15-64 ani;	22,05%
	Proporția persoanelor cu dizabilități, boli cronice sau alte afecțiuni care le	144	28,41%	8%

Întocmit:

226

Primăria Municipiului Timișoara, Direcția Dezvoltare ;
Universitatea de Vest din Timișoara, Departamentul de Geografie – CDR-START

Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană 2015-2023
Polul de Creștere Timișoara

	îngreunează activitățile zilnice			
	Proporția copiilor (0-17 ani) din populația totală	98	19,29%	20,44%
Ocuparea forței de muncă	Proporția persoanelor de 15-64 ani care nu sunt încadrate pe piața formală a muncii și nu urmează o formă de învățământ	333 persoane cu vârsta între 15-64 ani din care 120 nu sunt încadrate pe piața formală a muncii și nu urmează o formă de învățământ	36,03% din persoanele cu vârsta între 15-64 ani;	22,15%
Locuire	Proporția locuințelor fără curent electric	2 locuințe fără curent electric din 170	0,39%	0%
	Proporția locuințelor supra-aglomerate (< 15.33 mp pe persoană)	26 locuințe supra-aglomerate din 170	15,29%	54,73%
	Nesiguranța locativă: proporția gospodăriilor ce nu dețin locuința în proprietate personală	32 locuințe nu sunt în proprietatea locatarilor din 170	18,32%	12,32%

Tabelul 1

Sunt atinși indicatorii cheie și pragurile minimale pentru validarea zonei din carierul Ronăț ca fiind marginalizată și a fost completat *Chestionarul de identificare a zonei urbane marginalizate*, inclus în cuprinsul Atlasului Zonelor Urbane Marginalizate (anexa 3) – zona marginalizată Ronăț fiind zona urbană marginalizată de tip mahala cu case. Procentul populației de etnie roma este de 3%.

Cartierul Freidorf – str. Polona

În perioada 05-16.03.2018 reprezentanți ai Direcției de Asistență Socială a Municipiului Timișoara au desfășurat cercetări pe teren și au aplicat *Formularul de delimitare a zonei urbane marginalizate* locuitorilor din zona Freidorf – str. Polona din Timișoara. Au fost aplicate formularele la blocuri de locuințe sociale ale Primăriei Municipiului Timișoara situate în str. Polonă nr. 2, nr. 19, nr. 23, nr. 25, nr. 27 și nr. 29. Au fost aplicate un total de 575 formulare de delimitare a zonei marginalizate locuitorilor a 275 apartamente. Rezultatele centralizării răspunsurilor celor 575 persoane, în funcție de indicatorii cheie privind marginalizarea se regăsește în Tabelul 2 de mai jos.

Centralizator date zona urbana marginalizata Freidorf –str. Polonă

Criteria/ Dimensiune	Indicatori cheie	Nr. persoane / nr. locuințe	Procent Cercetare zona Polonă	Praguri minimale
Capital uman	Proporția persoanelor de 15-16 ani care au absolvit maxim 8 clase (gimnaziu)	266 persoane cu maxim 8 clase din cei 425 (cu vârsta între 15-64 ani)	62,58% din persoanele cu vârsta între 15-64	22,05%

Întocmit:

227

Primăria Municipiului Timișoara, Direcția Dezvoltare ;
Universitatea de Vest din Timișoara, Departamentul de Geografie – CDR-START

Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană 2015-2023
Polul de Creștere Timișoara

			ani,	
	Proporția persoanelor cu dizabilități, boli cronice sau alte afecțiuni care le îngreunează activitățile zilnice	213 persoane sunt cu probleme de sănătate	37,04%	8%
	Proporția copiilor (0-17 ani) din populația totală	125 persoane cu vârstă cuprinsă între 0-17 ani	21,77%	20,44%
Ocuparea forței de muncă	Proporția persoanelor de 15-64 ani care nu sunt încadrate pe piața formală a muncii și nu urmează o formă de învățământ	428 persoane cu vârstă între 15-64 ani, din care 226 persoane nu merg la muncă și nu urmează o formă de învățământ	52,8% din persoanele cu vârstă între 15-64 ani;	22,15%
Locuire	Proporția locuințelor fără curent electric	575 din 575 persoane chestionate sunt conectate la curent electric	0%	0%
	Proporția locuințelor supra-aglomerate (< 15.33 mp pe persoană)	216 apartamente din totalul de 275 sunt supra-aglomerate (spațiul este sub 15,33 mp/persoana)	78,54%	54,73%
	Nesiguranța locativă: proporția gospodăriilor ce nu dețin locuința în proprietate personală	575 din 575 persoane nu dețin locuința în proprietate personală	100%	12,32%

Tabelul 2

Sunt atinși indicatorii cheie și pragurile minimale pentru validarea zonei din carierul Freidorf – str. Polonă ca fiind marginalizată și a fost completat *Chestionarul de identificare a zonei urbane marginalizate*, inclus în cuprinsul Atlasului Zonelor Urbane Marginalizate (anexa 3) – zona marginalizată Freidorf – str. Polonă fiind zona urbană marginalizată de tip ghetou cu blocuri. Procentul populației de etnie roma este de 14%.